

Prof. Anton Tyrol

Predstavenie projektu digitalizácie Kamaldulského kódexu

Organizačný rámec konferencie 2011

Na slovenských univerzitách sa už niekoľko rokov organizuje pozoruhodné podujatie nazvané Dni vedy. Toto podujatie sa uskutočňuje každoročne v novembri (okolo 17. novembra) a jeho cieľom je prezentácia vedeckých a výskumných aktivít za daný rok a je výbornou príležitosťou prezentovať čiastočné alebo konečné výsledky v rozličných formách štúdia. Do tejto iniciatívy sa pravidelne zapája aj Katolícka univerzita a v rámci jej jednotlivých fakúlt sa okrem iných iniciatív sa tieto „Dni vedy“ konali aj na Teologickej fakulte KU a na jej Teologickom inštitúte v Košiciach, resp. v Spišskej Kapitule.

V dňoch 10.-11. novembra 2011 sa teda v Košiciach a v Spišskej Kapitule uskutočnila prezentácia dvoch projektov, na ktorých v roku 2011 pracovali pedagógovia troch teologických pracovísk – TF v Košiciach, TF Prešovskej univerzity v Prešove a TI TF v Spišskej Kapitule. Konkrétne išlo o prezentáciu čiastkových výsledkov projektu digitalizácie Kamaldulského kódexu a prezentáciu Bodmerových papyrusov VIII a XIV-XV a ich prínosu pre biblické vedy.¹

Spomínaná konferencia však mala širší rámec, než len prezentácia výsledkov bádania, pretože na konferenciu – tak do Košíc ako aj na Spišskú Kapitolu – prijala pozvanie kľúčová osobnosť celého digitalizačného procesu historických dokumentov, tvorca digitálnej knižnice a digitálneho archívu², generálny riaditeľ Slovenskej národnej knižnice v Martine prof. PhDr. Dušan Katuščák, PhD., ktorý predniesol referát na tému *Stav a perspektívy digitalizácie starobyklých dokumentov na Slovensku a vo svete*. Profesor D. Katuščák v svojom vystúpení zasvätil účastníkov konferencie do detailov celonárodného projektu digitalizácie archívnych dokumentov, pričom digitalizáciu Kamaldulského prekladu Biblie charakterizoval ako symbolický začiatok tohto významného projektu, ktorý sa na Slovensku sľubne začína.

Okrem tejto prednášky vystúpili na konferencii všetci členovia riešiteľského tímu: vedúci projektu, prof. Anton Tyrol predstavil celkový *projekt digitalizácie Kamaldulského kódexu* a hovoril o dosiahnutých cieľoch ako aj o úlohách, ktoré je ešte potrebné vykonať. Doc. František Trstenský svoje bádanie pri *porovnávaní textov Svätováclavskej a Kamaldulskej Biblie* a PhDr. Vladimír Olejník predniesol komentár k digitálnej podobe

¹ Porov. *Vedecká konferencia a prezentácia Bodmerových papyrusov a Vedecká konferencia o Kamaldulskej Biblii*. Dostupné na: <http://www.tf.ku.sk/index.php?start=25>. 15.6. 2012.

² Porov. KATUŠČÁK, D.: *Ak si nezachránime kultúrne dedičstvo, Slováci zmiznú z mapy civilizácie*. In: *Záchrana a ochrana tlačovín*. PrintProgress, Veldan Trnava, 5/október-november 2011. s. 15-20.

Kamaldulskej Biblie s názvom *Stav a perspektívy digitalizácie archívnych a knižničných dokumentov v Spišskej diecéze*. Konferencia v svojej dvojitej verzii miest, na ktorých bola organizovaná, aj v dvojitej verzii tém prispela k informovaniu členov akademickej obce Teologickej fakulty a ďalších záujemcov o tomto klenote v duchovnom a kultúrnom dedičstve, ktoré na Slovensku máme.

Projekt digitalizácie Kamaldulskej Biblie sa vďaka spolupráci s prof. D. Katuščákom a SNK v Martine ocitol v pozícii symbolického začiatku celonárodného projektu tvorby digitálnej knižnice a digitálneho archívu národných kultúrnych pamiatok. Význam a opodstatnenosť tohto nášho projektu i spolupráce so Slovenskou národnou knižnicou potvrdzujú slová generálneho riaditeľa národnej knižnice: *Ak si nezachránime kultúrne dedičstvo, Slováci zmiznú z mapy civilizácie, nebudeme mať čím doložiť, že sme tu boli. Keď sa dokumenty zdigitalizujú, tak sa môžu prezentovať v internetovom prostredí. A ak v ňom niekto začne dominovať, tak vlastne ovplyvní civilizáciu. /.../ Civilizačné rozdiely sa začínajú prejavovať aj v tom, kto je aký silný na internete, kto tam čo dáva. Niečo také ako kultúrny imperializmus stále funguje.*³

Celkový kontext výskumu Kamaldulskej Biblie

Po sformovaní sa stabilného tímu biblistov a historikov na Spišskej Kapitule (Tyrol, Trstenský, Chalupecký, Olexák a Hromják) si títo pokladali za česť a milú povinnosť preskúmať jedinečný klenot duchovnej kultúry, o ktorom sa zaužívalo presvedčenie, že jeho pôvod sa viaže na lokalitu neďaleko od Spišskej Kapituly, a to na Červený Kláštor.

Riešené otázky a ich výsledky

Nezriedka sa v publikáciách vyskytujú názory, že prekladateľom Kamaldulskej Biblie bol Romuald Štefan Hadbavný (1714 – 1780)⁴, čo sa však ukázalo ako veľmi málo pravdepodobné. Porovnaním rukopisu Romualda Hadbavného a rukopisu v kamaldulskom preklade členovia riešiteľského kolektívu dospeli k presvedčeniu, že zachovaný rukopisný exemplár je dielom celkom odlišnej ruky, než je Hadbavného rukopis. Okrem toho v štátnom archíve v Maďarsku je zachovaných množstvo dokumentov s Hadbavného rukopisom aj podpisom a z nich je zrejmé, že Romuald Hadbavný sa takmer výlučne zaoberal majetkovými a historickými záležitosťami kamaldulskej komunity a okolitých obcí. Tak v jeho správach

³ KATUŠČÁK, D.: *Ak si nezachránime kultúrne dedičstvo, Slováci zmiznú z mapy civilizácie*. In: *Záchrana a ochrana tlačovín*, s. 19-20.

⁴ Slovenský biografický slovník, II. zväzok, E – J, Matica slovenská Martin 1987, s. 256.

ako aj iných dokumentoch sa však nezachovala ani jediná zmienka o preklade Svätého písma do vtedajšej slovenčiny, čo je kuriózne.

Teda pri pátraní stôp po domnelých kamaldulských prekladateľoch celý riešiteľský kolektív zastal bez akýchkoľvek solídnych indícií. Nepotvrdil sa ani predpoklad o kamaldulskom professoriu ako teologickom stredisku so systematickým vyučovaním teológie. Podľa nášho presvedčenia to bolo vyučovanie, ktoré je bežné v každom rehoľnom spoločenstve s formáciou postulantom a novicov. Teda žiadatelia o prijatie do tohto spoločenstva tu preberali svoje konštitúcie, prípadne liturgiku a možno históriu svojej rehole, ale zrejme nešlo o poskytovanie vzdelania so systematickou teológiou. Dôkazom toho je napr. fakt, že Romuald Štefan Hadbavný absolvoval teologické štúdiá a kňazskú vysviacku prijal v Nitre v roku 1740.

Ak v otázke kamaldulského prekladu v Červenom Kláštore riešitelia nenašli žiadne stopy, ktoré by viedli ku kamaldulom ako autorom tohto prekladu, predsa však nezostali celkom bez stopy. Riešitelia pri komentovaní vybraných textov si všimli, že prekladatelia tohto textu okrem významových poznámok k jednotlivým veršom a okrem poznámok od cirkevných otcov alebo cirkevných učiteľov používali dva dobové komentáre od autorov žijúcich asi jedno storočie predtým. Boli to jezuiti Jacobus Tirinus (1580 – 1636) a Giovanni Stephano Menochio (1575 – 1655). Ich komentáre k Písmu z rokov 1645, resp. z roku 1625 mohli predstavovať dostatočne aktuálny zdroj pre poznámky k slovenského prekladu Písma. Pozoruhodný je fakt, že obaja autori boli členovia Spoločnosti Ježišovej. Tento fakt upriamil pozornosť riešiteľov práve na tú možnosť, že kamaldulský preklad mohol vzniknúť aj v prostredí slovenských jezuitov, a to v niektorom stredisku či už na východnom Slovensku, v Humennom alebo v Košiciach, prípadne na západnom Slovensku, najmä v Trnave.

Najhlavnejším argumentom za túto hypotézu je objav, ktorého autorom je člen-riešiteľ nášho tímu, PhDr. Vladimír Olejník, ktorému sa podarilo dokázať nasledovné:

V Magyar Országos Levéltári v Budapešti sa vo fonde Acta Jesuitica, v inventári majetkových záležitostí levočského kolégia S. J., spísaného roku 1727 okrem iného nachádzajú inventáre kníh v jednotlivých miestnostiach. V byte nedeľného kazateľa v konvikte sa okrem iných kníh nachádza "Novum Testamentum Slavonice in Folio" a "Integra Biblia Slavon. in Folio". Fólia je knihovnícky formát, približne je to veľkosť A4.

V Univerzitetnej knižnici v Budapešti sa nachádza obrovská zbierka rukopisov, zhromaždená z celého Uhorska v rámci rušenia reholí a podobne. Sú tu veľmi zaujímavé veci, ako napr. súpisy kníh Levočskej a Spišskokapitulskej rezidencie S. J. pred ich zrušením, súpisy

kníh, ktoré boli odtiaľ po zrušení rezidencií prevzaté do Univerzitnej knižnice v Budapešti, zoznamy kníh, ktoré zostali na svojich pôvodných miestach.

Ďalej sú tu stopy po nejakom jezuitskom prekladateľovi v 30-tych rokoch 18. stor., ku ktorému by som sa chcel dopracovať: Preložený katechizmus Petra Pázmáňa: "Ku prawde wodyci predchudce, ktereho zepsal a w Uherskem gazyku dwakrat wtlacyti dal, 1613, 1623. Peter Pázmány. Na obecnu Slowencinu . . . obraceni od gedneho kneza z Towarizstwa. 1734."

Zaujímajú ma aj jezuitské kázne v slovenčine.

Ďalšou indíciou je prekladateľ u Paulínov v 40-tych rokoch 18. stor. Ján Dlabacs.

Do konca roka 2012 sa nám zrejme nepodarí preukázať pravdivosť tejto hypotézy. Teda projekt digitalizácie Kamaldulského prekladu Písma sa uzavrie bez definitívneho výsledku. Aj keď to nebol vlastný cieľ bádania tohto druhého projektu, predsa je to významný posun v pátraní po autoroch tohto prekladu. V každom prípade uvedená hypotéza nasmeruje snahy budúcich bádateľov.

Konferencia 2012, jej rámec a ciele

Na podobnom podujatí, ako bola konferencia v novembri 2011, sa dňa 23. novembra 2012 v priestoroch Teologického inštitútu v Spišskej Kapitule konal 32. interdisciplinárny seminár v sérii Znamy časov. Usporiadali ho 2 katedry: katedra praktickej teológie a katedra histórie a biblických vied. Prvým tematickým blokom seminára bola prezentácia digitalizácie Kamaldulskej Biblie ako hlavný výstup z riešenia projektu KEGA v rokoch 2011-2012.

Spomínaný projekt na Teologickom inštitúte v Spišskej Kapitule bol projektom grantovej agentúry KEGA č. 038KU-4/2011. V jeho zložení sa stretli odborníci na biblické vedy (prof. A. Tyrol a doc. F. Trstenský) a archívniectvo (dr. V. Olejník). Cieľom projektu bolo sprístupnenie celého textu Kamaldulskej Biblie verejnosti. Do spolupráce si prizvali správcov informačných technológií na tomto inštitúte Mgr. S. Beluška. Ďalším cieľom projektu bolo sprístupniť verejnosti aj doterajšie štúdie o tomto texte, ktoré vykonali členovia obidvoch riešiteľských kolektívov ako aj kolektív pod vedením prof. Jána Doruľa zo Slavistického ústavu SAV v Bratislave (predhovor J.Em. Ján Chryzostom kardinál Korec, prof. Ján Doruľa, dr. V. Gregor, doc. E. Krasnovská).⁵

⁵ Súhlas na publikovanie týchto textov: Lieber Herr Professor Tyrol, nach Rücksprache mit Prof. Rothe kann ich Ihnen unsere Genehmigung zur Digitalisierung erteilen. Herzliche Grüße Ihr Hans J. Jacobs.
Dané dňa 27. júla 2012. "Jacobs, Hans J. Dr." <Jacobs@schoeningh.de>.

Prvým krokom v realizácii digitálnej prezentácie bola otázka skenovania textu a zabezpečenie prístupu k originálnemu textu Kamaldulskej Biblie. Riešitelia sa rozhodli neísť cestou skenovania faksimilného vydania, ale pokúsiť sa oskenovať originálny text. Preto sa vedúci riešiteľského tímu prof. A. Tyrol obrátil listom (19. sept. 2011) na riaditeľa Arcibiskupského úradu v Trnave Mons. Dr. Jozefa Gábriša o zapožičanie obidvoch zväzkov Kamaldulskej Biblie. Súhlas na zapožičanie A. Tyrol predbežne dostal, ale tá sa mohla uskutočniť až potom, čo A. Tyrol vyriešil problém skenovania textu. V tomto smere veľkodušne pomohol generálny riaditeľ SNK v Martine prof. Dušan Katuščák, ktorý práve finišoval s prípravami Národného projektu digitálnej knižnice a digitálneho archívu. V rámci týchto priprav nám ochotne vyšiel v ústrety s najnovšími technológiami SNK v Martine – skenovacími robotmi 4DigitalBooks a Digitizing Line DL 3000 – a dňa 20. septembra 2011 bezplatne oskenoval obidva zväzky Kamaldulskej Biblie s celkovým počtom . O niekoľko dní na to boli z SNK v Martine dodané 3 kusy CD-nosičov s kompletným textom v pdf-formáte na Teologický inštitút v Spišskej Kapitule.

Digitalizácia publikovaných štúdií Slavistického ústavu SAV

V predchádzajúcich častiach tejto správy bolo uvedené, že pre internetové zverejnenie textu Kamaldulskej Biblie bol použitý originál, zapožičaný od jeho vlastníka, ktorým je Arcibiskupský úrad v Trnave. Po absolvovaní tohto kroku pristúpili riešitelia projektu k rokovaniu s autormi ďalších štúdií, ktoré boli publikované vo faksimilnom vydaní v Paderborne v roku 2002.⁶ Ide o štúdie autorov, ktorí pracovali na výskume Kamalduského kódexu pri Slavistickom ústave SAV v Bratislave.⁷ Prvým krokom vedúceho projektu bola konzultácia prof. A. Tyrola s prof. J. Doruľom pri príležitosti cesty vedúceho projektu do Bratislavy. K plánovaného stretnutiu na SÚ SAV nedošlo pre neprítomnosť prof. J. Doruľu, obaja však hovorili spolu telefonicky. Z neho vysvitlo, že na autorské práva publikovaných štúdií má plnú kompetenciu Vydavateľstvo Ferdinand Schoeningh v Paderborne. Na to sa rozvinula viacnásobná výmena mail-správ a následných doplňujúcich otázok, až napokon vydavateľstvo dňa 27. júla 2012 udelilo svoj súhlas s publikovaním uvedených štúdií. Hneď po udelení copyright mohli byť príslušné strany v 2. zväzku Kamaldulskej Biblie oskenované a pripravené k ostatným súborom na zverejnenie. Celý proces skenovania týchto štúdií SÚ SAV sa uskutočnil v priestoroch Teologického inštitútu v Spišskej Kapitule. Správca

⁶ *SWATÉ BIBLIA SLOWENSKÉ ANEB PISMA SWATÉHO ČÁSTKA I-II*, vyd. Hans Rothe a Fridrich Scholz v spolupráci s prof. Jánom Doruľom, tlač: Ferdinand Schöningh, Paderborn 2002.

⁷ Ide o strany 777 – 1063 v II. zväzku faksimilného vydania.

informačných technológií Slavomír Beluško v spolupráci s vedúcim riešiteľského kolektívu zvládol perfektne túto operáciu s pomocou školského zariadenia ScanRobot SR 301 firmy Treventus, ktoré má vo vlastníctve TI Katolíckej univerzity v Ružomberku.

Technické práce na projekte

Poslednou prípravou činnosťou bola príprava technického riešenia prezentácie. Pán Slavomír Beluško na doméne www.kapitula.sk zabezpečil poddoménu s názvom www.kb.kapitula.sk v rámci našej kapitulskej web-stránky. Pod týmto názvom bude možné aj priamo sa dostať na text Kamaldulskej Biblie. Druhým krokom bola grafika základnej stránky pre digitalizovaný text. Tu sa rozvinula pekná spolupráca S. Beluška s Mgr. Petrom Pisarčíkom z UPJŠ Košice. Spoločne pripravili grafiku a základnú štruktúru stránky, na ktorú potom pán Slavomír Beluško umiestnil jednotlivé dáta.

Jeho práca spočívala v nasledujúcich krokoch: Po oskenovaní materiálu bolo potrebné všetky údaje roztriediť a vytvoriť súbory vo formáte pdf. Druhým krokom bolo nahratie súborov na server kb.kapitula.sk. Tak vznikli na základnej lište web-stránky prepojenia týchto dát s ikonkami, ktoré nesú nasledujúce názvy: Starý zákon, Nový zákon, Štúdie SÚ SAV, zborníky I-III a fotogaléria.

Následným krokom bola konverzia celého textu Kamaldulskej Biblie z formátu PDF do súboru tiff. Následne Slavomír Beluško všetok materiál roztriedil podľa jednotlivých kníh Písma tak, aby sa používateľ stránky mohol priamo a rýchlo dostať do ktorejkoľvek knihy Písma. Tak vytvoril toľko pdf-súborov, koľko je kníh v celom Písme.

Záver

Táto web-stránka Teologického inštitútu a kňazského seminára v Spišskej Kapitule obsahuje relevantné štúdie, ktoré boli o Kamaldulskej Biblii vykonané v strediskách Slovenskej akadémie vied a Katolíckej univerzity v Ružomberku. Výskum však nie je definitívne uzavretý, ale sa predpokladá jeho pokračovanie a možno nás v tejto veci čakajú ešte ďalšie objavy.

Výhodou, resp. prednosťou takto štruktúrovanej stránky je to, že aj v budúcnosti bude možné na ňu umiestniť ďalšie významné štúdie, ktoré o tomto klenote našej biblickej kultúry budú urobené. Výskum sa teda nekončí, ale už teraz pokračuje pátraním po ďalších aspektoch tohto prekladu Svätého písma.

Ďalším predpokladaným smerom výskumu tohto prekladu by mohla byť cesta za dôkazmi možného autorstva prekladu zo strany slovenských jezuitov a taktiež pátranie po

hodnoverných údajoch o záverečných okolnostiach Pátra Romualda Hadbavného. Ide o to, či Romuald zomrel ešte v Červenom Kláštore a tam je aj pochovaný alebo sa azda v súvislosti so zrušením kamaldulského kláštora dostal z Lechnického údolia na iné miesto, čím by sa bolo možné dozvedieť aj niečo viac o osudoch Kamaldulskej Biblie na jej tajomnej ceste z Červeného Kláštora do fary v Cíferi.

Prof. ThBibl.Lic. ThDr. Anton Tyrol, PhD.

Katedra histórie a biblických vied TI TF KU v Ružomberku
Spišské Podhradie – Spišská Kapitula